

INSTYTUT EKONOMIKI ROLNICTWA
I GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY

Metodologia określenia kosztów spełnienia wymogów wzajemnej zgodności w gospodarstwach rolnych

Grażyna Niewęgłowska

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB

Zakład Ekonomiki Gospodarstw Rolnych

nieweglowska@ierigz.waw.pl

23.03.2012 r.

Plan wystąpienia

Wymagania wzajemnej zgodności (cross-compliance) – co to jest?

Metodologia określenia kosztów spełnienia wymagań wzajemnej zgodności w gospodarstwach rolnych.

Wymogi wzajemnej zgodności dotyczące norm zarządzania gospodarstwem oraz przestrzegania dobrej kultury rolnej – nie są nowymi zasadami gospodarowania w rolnictwie.

Takie zasady stosowali nasi przodkowie. Gospodarowali zgodnie z zasadami ochrony przyrody i dziedzictwa narodowego – jednocześnie produkując żywność bezpieczną zdrowotnie.

Stosowali zrównoważenie produkcji roślinnej ze zwierzęcą, co pozwalało im na odpowiednie nawożenie pól i zatrzymanie warstwy próchnicy w glebie.

Posiadali zróżnicowaną strukturę upraw, gdyż produkowali własne pasze dla zwierząt a ich gospodarstwa nie były pozbawione trwałych użytków zielonych.

Pod koniec XX wieku presja na produkcję taniej żywności w coraz większej ilości spowodowała zaprzestanie przestrzegania norm dobrej kultury rolnej oraz ochrony środowiska.

Rolnicy zmuszeni byli do intensywnego sposobu gospodarowania.

W wyniku czego: zubożał krajobraz, zmniejszyła się bioróżnorodność, nastąpiło zatrucie wód gruntowych.

Nieprzestrzeganie zrównoważonego zarządzania gruntami spowodowało zubożenie gleby w warstwę próchnicy.

Rolnik przestał być zarządzającym środowiskiem gospodarzem i strażnikiem przyrody – stał się agro-biznesmenem - producentem żywności.

WPR kładzie nacisk na respektowanie norm związanych z przestrzeganiem w gospodarstwach dobrej kultury rolnej, dobrostanu zwierząt oraz norm ochrony środowiska.

Beneficjenci płatności wynikających z polityki WPR są zobowiązani do przestrzegania w/w uwarunkowań, które są ujęte w zasadzie wzajemnej zgodności (cross-compliance).

Zasada wzajemnej zgodności

Zasada wzajemnej zgodności ma na celu produkcję żywności bezpiecznej zdrowotnie przy stosowaniu się do norm ochrony środowiska oraz gospodarowanie zgodne z przestrzeganiem norm dobrej kultury rolnej.

Rolnicy przestrzegają normy dobrej kultury rolnej od 2004 r. uczestnicząc w płatnościach bezpośrednich wynikających z uczestnictwa we WPR.

Podstawowe wymogi z zakresu zarządzania gospodarstwem związane z ochroną środowiska i identyfikacją i rejestracją zwierząt rolnicy realizują od 2009 roku. Wymagania związane z produkcją żywności bezpiecznej zdrowotnie rolnicy spełniają od 2011 r. Wymogi odnośnie dobrostanu zwierząt zostaną wdrożone w 2013 r.

Cross-compliance (1)

Wymagania wzajemnej zgodności (cross-compliance) dotyczą norm zarządzania gospodarstwem oraz przestrzegania dobrej kultury rolnej,

obejmują one:

- przestrzeganie dobrej kultury rolnej,
- dobrostan zwierząt,
- ochronę środowiska.

Cross-compliance (2)

Normy te zapewniają:

1. utrzymanie gruntów wchodzących w skład gospodarstwa w Dobrej Kulturze Rolnej zgodnie z ochroną środowiska (Good Agricultural and Environmental Conditions – GAEC),
2. przestrzeganie podstawowych zasad zarządzania (Statutory Management Requirements – SMR).

Dziela się one na trzy obszary: A, B i C; z tego:

- obszar A obejmuje identyfikację i rejestrację zwierząt oraz zagadnienia ochrony środowiska naturalnego,
- obszar B obejmuje zdrowie publiczne, zdrowie zwierząt, zgłaszanie niektórych chorób, zdrowotność roślin,
- obszar C obejmuje dobrostan zwierząt.

Cross-compliance (3)

Przestrzeganie norm cross-compliance poza wieloma pozytywami tj:

- zrównoważonym gospodarowaniem na obszarach wiejskich,
- ochroną gleb i wód,
- produkcją żywności wysokiej jakości, bezpiecznej zdrowotnie,

to jednocześnie wyższe koszty gospodarowania w rolnictwie oraz ograniczenie produkcji żywności.

Beneficjenci WPR

Około 80% gospodarstw rolnych z ogółu o powierzchni powyżej 1 ha UR to beneficjenci płatności bezpośrednich. Gospodarują oni na obszarze 90% użytków rolnych.

Rolnicy aby sprostać wymaganiom stawianym im w zasadach wzajemnej zgodności ponoszą konkretne koszty.

Metodologia

1. Klasyfikacja gospodarstw rolnych,
2. Określenie kosztów rzeczywistych,
3. Określenie kosztów utraconych możliwości na hektar,
4. Koszty utraconych możliwości związane ze spełnieniem zasad wzajemnej zgodności w zakresie minimalnych wymogów utrzymania zwierząt.

1. Klasyfikacja gospodarstw (1)

Po pierwsze dokonano pogrupowania gospodarstw **według wielkości obszarowej** – na 8 grup, (1-2, 2-5, 5-10, 10-15, 15-30, 30-50, 50-100, 100 i >), gdyż wielkość gospodarstwa implikuje wysokość kosztów,

Po drugie umiejscowiono je **na obszarach Natura 2000 i poza nimi**, gdyż położenie gospodarstw na Natura 2000 wskazuje na największe wymagania z zakresu ochrony środowiska.

1. Klasyfikacja gospodarstw (2)

Po trzecie wskazano wśród gospodarstw pozostałych gospodarstwa **położone na obszarach** szczególnie narażonych na zanieczyszczenie azotanami (**OSN**)

Po czwarte wskazano gospodarstwa położone **na obszarach zagrożonych erozją wodną.**

Po piąte dokonano charakterystyki gospodarstw pod względem **posiadanych stad zwierząt** określonych według gatunków oraz skali. Taki podział wymusiła konieczność wskazania gospodarstw ze zwierzętami, gdyż tak jak w poprzednich przypadkach wysokość kosztów przestrzegania zasady wzajemnej zgodności określają odmienne wymagania.

1. Klasyfikacja gospodarstw (3)

Klasyfikację dokonano na podstawie opracowania Józwiaka z 2010r., który dokonał podziału gospodarstw na dwie grupy według ich sytuacji dochodowej oraz możliwości rozwojowych.

Jedna grupa to te **wielkości ekonomicznej do 8 ESU**, są to **gospodarstwa tzw. schyłkowe**, które nie inwestują w odpowiedniej skali aby mieć możliwość odtworzenia majątku trwałego (wartość inwestycji nie pokrywa wartości amortyzacji, co nie zapewnia reprodukcji prostej). Nie produkują one na rynek, a ich produkcja zapewnia samozaopatrzenie rodzinie rolnika.

Druga grupa to te o **wielkości ekonomicznej powyżej 8 ESU** i są to **gospodarstwa rozwojowe**, produkujące na rynek z rozszerzoną reprodukcją majątku trwałego (jest ich 290-300 tys.).

1. Klasyfikacja gospodarstw (4)

Z uwagi na to, że zasada wzajemnej zgodności ma inne wymagania odnośnie rolniczego użytkowania różnych gruntów – dokonano podziału użytków rolnych na grunty orne, trwałe użytki zielone, sady, odłogi i ugory oraz obiekty kompensacji ekologicznej.

Charakterystyka użytkowania gruntów w gospodarstwach jest wyznacznikiem konkretnych kosztów wynikających z zasady wzajemnej zgodności.

2. Metoda szacowania kosztów

W tak pogrupowanych gospodarstwach wskazano koszty przestrzegania zasady wzajemnej zgodności.

Zastosowano porównawczą tabelaryczną analizę danych, zaś tabela końcowa wskazuje pełne koszty spełnienia zasady wzajemnej zgodności dla kraju w podziale na grupy obszarowe gospodarstw.

Określenie kosztów rzeczywistych (1)

Dziela się na:

- ponoszone na hektar,
- ponoszone na gospodarstwo.

Wynikają one z konkretnych wymogów zasady wzajemnej zgodności, są to koszty:

- międzyplonu (na ha) – **wymogi DKR** (DKR - dobra kultura rolna),
- nawożenia obornikiem (na ha) – **wymogi DKR**,
- koszenia (na ha) – **wymogi DKR** ,
- uprawy tarasowej (na ha)– **wymogi DKR**,

Określenie kosztów rzeczywistych (2)

- budowy szczelnych zbiorników (na gosp.) na odchody zwierzęce w stanie stałym (obornik) lub ciekłym (gnojowica) – **wymóg 4 obszar A zasady,**
- modernizacja klatek dla kur niosek (na gosp.) lub budowa nowych obiektów z wyposażeniem – **wymóg obszaru C zasady,**
- zmiana wyposażenia kurnika (na gosp.) z chowu bateryjnego na chów ściółkowy z wybiegami – **wymóg obszaru C zasady,**

Określenie kosztów rzeczywistych (3)

- modernizacja wyposażenia (na gosp.) budynków dla trzody chlewnej lub budowa nowych – **wymóg obszaru C zasady,**
- modernizacja wyposażenia (na gosp.) budynków dla bydła, zakup budek dla cieląt, mat dla krów, uprząży – **wymóg obszaru C zasady,**
- znakowania zwierząt (na gosp.) – **wymóg 6,7,8 obszaru A zasady,**
- odpowiednich opakowań do zużytych olejów i smarów (na gosp.) – **wymóg 2 obszaru A zasady,**

Określenie kosztów rzeczywistych (3)

- odpowiednich opakowań do magazynowania innych substancji niebezpiecznych (na gosp.) – **wymóg 2 obszaru A zasady,**
- budowy zbiorników z ociekaczem (na gosp.) czy silosów do magazynowania kiszonki lub koszt magazynowania kiszonki w belach czy rękawach foliowych – **wymóg 4 obszaru A zasady,**

Określenie kosztów rzeczywistych (4)

- opracowania planu nawozowego (na gosp.) – **wymóg 4 obszaru A zasady,**
- opracowania planu ochrony roślin (na gosp.) – **wymóg 9 obszaru B zasady,**
- atestowania opryskiwaczy (na gosp.) – **wymóg 9 obszaru B zasady,**
- szkolenia związanego z obsługą opryskiwacza (na gosp.) – **wymóg 9 obszaru B zasady,**
- koszty związane z koniecznością prowadzenia dokumentacji (na gosp.).

Określenie kosztów rzeczywistych (5)

Źródło danych dla wymienionych pozycji kosztów to: opracowania i ekspertyzy dotyczące wymienionych pozycji, dane MRiRW, Polskiego FADN, Rachunku Ekonomicznego dla Rolnictwa (RER), GUS, ODR, portali internetowych: WWW.rolnicze24.pl, WWW.ogłoszenia-rolnicze.rolnicy.com, WWW.allegro.pl, WWW.agrofama.pl.

Koszty odnoszące się do obszaru C wymogów wzajemnej zgodności zostały uszczegółowione w wyniku konsultacji ze związkami branżowymi zrzeszającymi hodowców i producentów poszczególnych gatunków zwierząt.

3. Określenie kosztów utraconych możliwości na hektar (1)

Koszty utraconych możliwości podjętej decyzji (rozwiązania). To potencjalne możliwości utracone w skutek podjęcia decyzji – czyli ilość danego dobra, z którego rezygnujemy produkując inne dobro.

Czyli – w przypadku gospodarstwa rolnego – są to niezyskane przychody z gospodarstwa rolnego, które rolnik mógłby otrzymać nie stosując się do zasady wzajemnej zgodności.

Określenie kosztów utraconych możliwości na hektar (2)

W przypadku gruntów ornych jest to różnica w nadwyżce bezpośredniej między gospodarką intensywną a ekstensywną. Różnica ta została wyliczona na podstawie danych FADN, GUS oraz RER z lat 2007-2009, uaktualnionych o dane kosztowo-cenowe dla roku 2010 (na podstawie ekspertyzy dot. ONW z 2009 r. Niewęglowskiej i wsp. pod kier. Józwiaka).

Jest to różnica pomiędzy SNB (standardową nadwyżką bezpośrednią) dla gospodarki intensywnej dla 2010 r. na ha UR a SNB dla 2010 r. na 1 ha UR w ekstensywnych warunkach (**47% - slajd 33**).

Określenie kosztów utraconych możliwości na hektar (3)

W przypadku trwałych użytków zielonych (TUZ) to różnica w nadwyżce bezpośredniej między średnią w kraju a ekstensywną gospodarką rolną to różnica pomiędzy średnią SNB dla 2010 r. na ha UR a SNB dla 2010 r. na 1 ha UR w ekstensywnych warunkach na podstawie danych FADN, GUS oraz RER z lat 2007-2009

(na podstawie ekspertyzy Niewęglowskiej i wsp. dot. programu rolnośrodowiskowego z 2010 r.).

W przypadku gruntów mieszanych koszty alternatywne stanowią wartość średniej ważonej dwóch poprzednich rodzajów użytków rolnych.

Nadwyżka bezpośrednia na 1 ha – projekcja (1)

W projekcji nadwyżki bezpośredniej dla 2010 roku posłużono się:

Metodologią wyliczania nadwyżki bezpośredniej z opracowań Polskiego FADN.

Rachunkiem Ekonomicznym dla Rolnictwa (RER).

Wyrównanym wskaźnikiem wzrostu cen skupu.

Wyrównanym wskaźnikiem wzrostu cen środków produkcji (na podstawie ekspertyzy Niewęgłowskiej i wsp. dot. programu rolnośrodowiskowego z 2010 r.).

Nadwyżka bezpośrednia na 1 ha - projekcja (2)

Z RER dla lat 2007-2009 skorzystano z:

- całkowitego przychodu z produkcji roślinnej oraz zwierzęcej – to wartość produkcji.
- całkowitych kosztów nasion, nawozów, pestycydów, weterynarii, pasz – to całkowite koszty produkcji rolnej.
- Różnica kwoty całkowitej wartości produkcji z całkowitymi kosztami to globalnie wyliczona nadwyżka bezpośrednia. Od otrzymanej kwoty odjęto wartość wszelkich dopłat do rolnictwa w kraju. Otrzymano wówczas globalną nadwyżkę bezpośrednią dla kraju – bez dopłat.
- Iloraz całkowitej powierzchni użytków rolnych oraz globalnej nadwyżki bezpośredniej to – nadwyżka bezpośrednia na 1 ha UR (bez dopłat).

Nadwyżka bezpośrednia na 1 ha - projekcja (2)

Przeliczeń dokonano na ogólnych, zsumowanych danych z RER dla 3 lat;

- wartość produkcji globalnej skorygowano o wskaźnik wzrostu cen skupu,
- kwotę poszczególnych kosztów skorygowano o wskaźnik wzrostu cen środków produkcji.

Różnica skorygowanej wartości produkcji globalnej i skorygowanych kosztów dała globalną nadwyżkę bezpośrednią na rok 2010.

Odjęto od niej wartość dopłat i otrzymano nadwyżkę bezpośrednią bez dopłat.

Iloraz całkowitej powierzchni użytków rolnych oraz tak wyliczonej globalnej nadwyżki bezpośredniej to kwota nadwyżki bezpośredniej na 1 ha UR za 2010 rok.

Nadwyżka bezpośrednia w trudnych warunkach

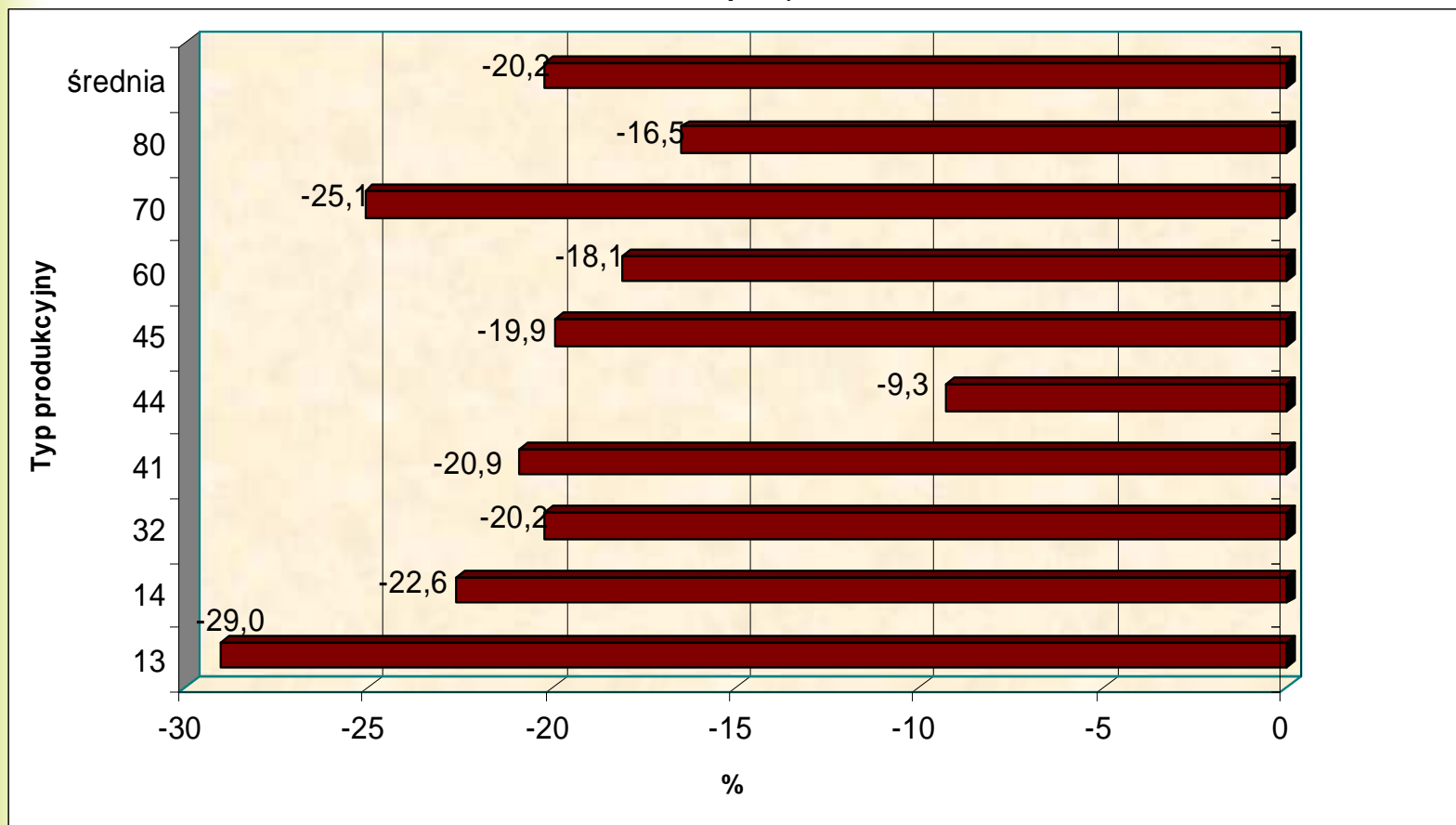
Trudne warunki gospodarowania to położenie gospodarstw na glebach według wskaźnika bonitacji gleb (WBG) jako bardzo słabe i słabe (do 0,7 pkt).

Do analizy wzięto te typy produkcyjne gospodarstw, których działalność rolnicza ściśle związana jest z użytkowaniem gleb.

Według średniej ważonej typów prod. gosp. - **przeciętny spadek nadwyżki bezpośredniej** w gospodarstwach funkcjonujących w gorszych warunkach (ekstensywne gospodarstwa) w porównaniu z pozostałymi (średnia dla kraju) w latach 2007-2009 wyniósł **21,2% (slajd kolejny)**. (na podstawie ekspertyzy Niewęgłowskiej i wsp. dot. programu rolnośrodowiskowego z 2010 r.).

% spadek nadwyżki bezpośredniej (lata 2006-2008) w gospodarstwach funkcjonujących w trudnych warunkach (WBG

=<0,7 pkt)

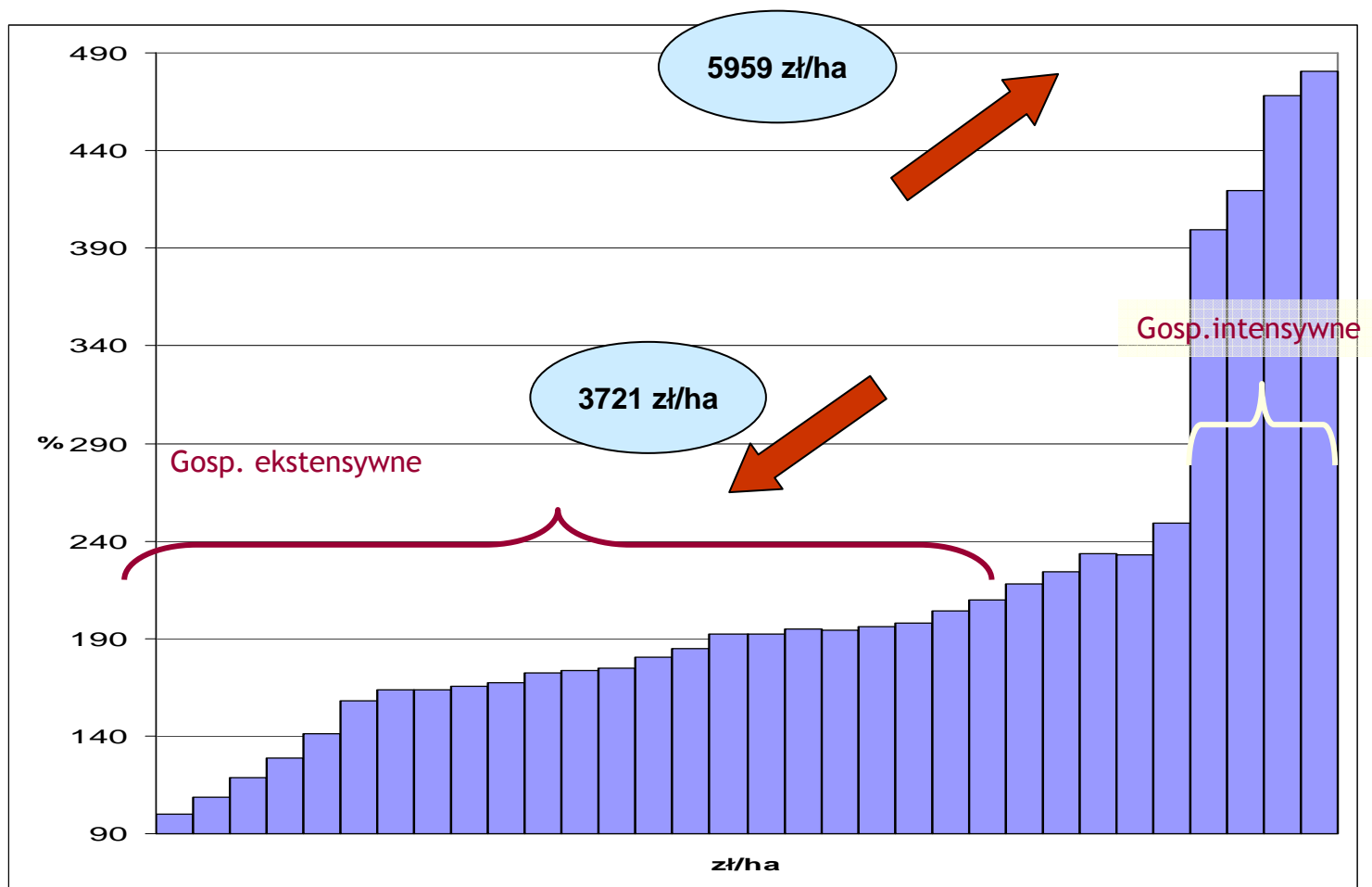
$$\chi = \frac{\sum_{i=1}^n \omega_i \chi_i}{\sum_{i=1}^n \omega_i} = 21,2\%$$

Gospodarstwa ekstensywne a intensywne

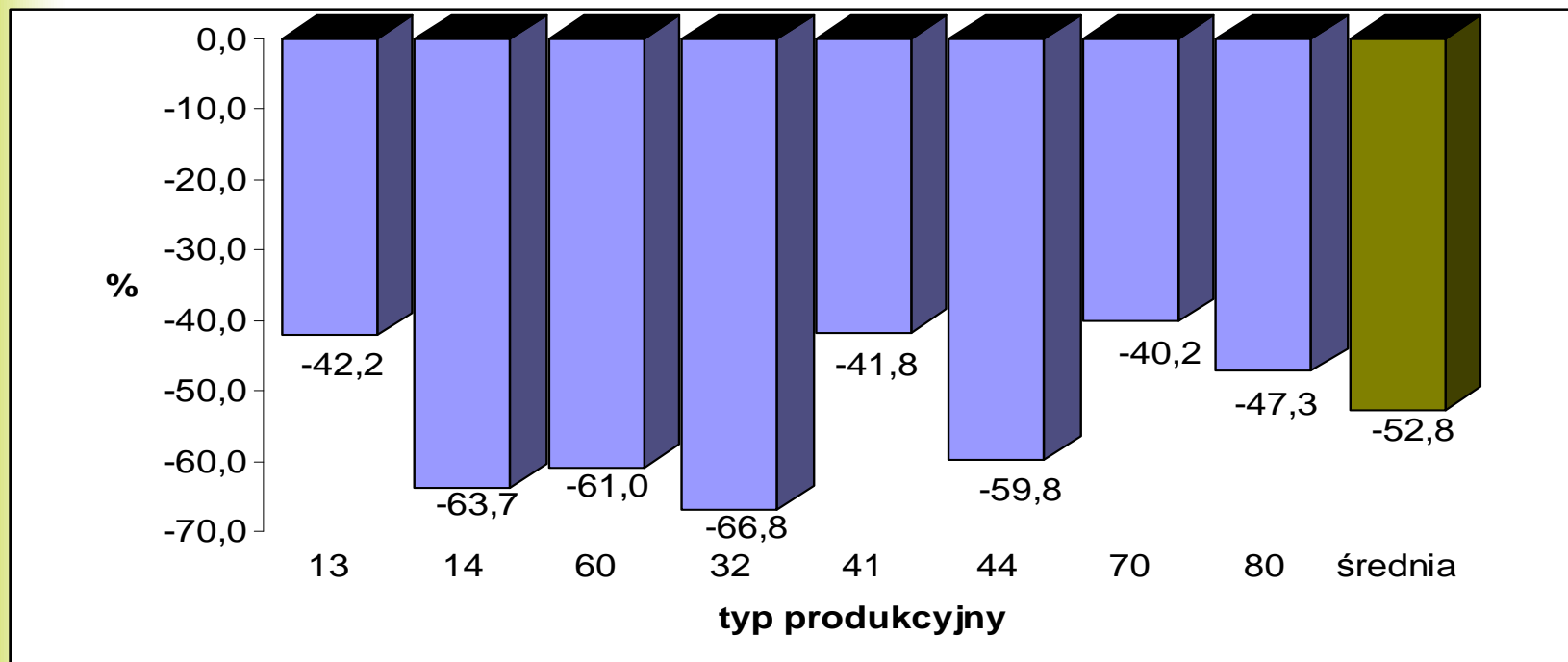

- **Gospodarstwo ekstensywne.** Ponosi ono niewielkie koszty na jednostkę powierzchni, osiąga niewielkie plony i wydajności jednostkowe zwierząt, generuje niewysokie dochody.
- **Gospodarstwo intensywne.** Ponosi ono kilkakrotnie większe koszty środków produkcji pochodzenia przemysłowego (nawozy mineralne, chemiczne środki ochrony roślin, nośniki energii – olej napędowy, gaz, energia elektryczna itd.) w przeliczeniu na 1 ha UR niż gospodarstwo ekstensywne. Gospodarstwa te mogą osiągać duże dochody.

Jednopo­dstawowy indeks kosztów w gosp. objętych monitoringiem Polskiego FADN

Procentowy (%) spadek nadwyżki bezpośredniej (lata 2006-2008) w gospodarstwach ekstensywnych w porównaniu z intensywnymi

$$\chi = \frac{\sum_{i=1}^n \omega_i \chi_i}{\sum_{i=1}^n \omega_i} = 47,0\%$$

4. Koszty utraconych możliwości związane ze spełnieniem zasad wzajemnej zgodności w zakresie minimalnych wymogów utrzymania zwierząt

To koszty niezyskanego przychodu z ferm stad zwierząt wynikające z różnicy w skali produkcji na fermach przed dostosowaniem się do zasady dobrostanu zwierząt oraz skali produkcji po zastosowaniu się do zasady,

Przychód z liczby zwierząt, o którą zmniejszone zostało stado stanowi koszt utraconych możliwości.

4.

Posłużono się danymi techniczno – technologicznymi dotyczącymi minimalnych norm utrzymania zwierząt zawartymi w ekspertyzie Instytutu Zootechniki z Krakowa wykonanej na zlecenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w roku 2005.

Wyliczenie kosztu oparto o znowelizowane dane kosztowo-cenowe odnoszące się do konkretnych gatunków zwierząt oraz kierunku produkcji.

Koszty dostosowania się do zasady dobrostanu zwierząt dla całego kraju wyliczono na podstawie liczebności stad zwierząt zawartych w publikacji GUS z 2007 roku.

Dziękuję za uwagę

